

ОСОБИСТИЙ ПОГЛЯД НА ОБОРОННУ ПОЛІТИКУ – ЯК ІНТЕГРАЦІЙНУ СИСТЕМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Геополітичне розташування робить Україну привабливою для різновекторних зовнішніх політичних сил. За таких умов наша держава має турбуватися про власну воєнну безпеку.

У статті розглянуто напрямки оборонної політики та можливі шляхи покращення системи національної безпеки країни в умовах воєнно-політичних змін у світовому просторі.

Ключові слова: оборонна політика, національна безпека, відносини, співробітництво, НАТО, євроатлантична інтеграція.

Постановка проблеми. Основну масу населення нині хвилюють не політичні та військові питання, а, перш за все, економічні – загальне зниження рівня життя, стан економіки цілому, працевлаштування. Однак забезпечення воєнної безпеки країни як гарантії повноцінного мирного життя її громадян в очах українського народу завжди було серед найбільш важливих обов'язків держави. Нинішні реалії на превеликий жаль, також не дають можливості зняти з порядку денного оборонну проблему як другорядну.

Президент В. Янукович підписав Закон України „Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” від 1 липня 2010р. [1], у якому проголошено позаблоковість нашої держави у зовнішній політиці. Проте цього насправді неможливо досягти в чистому вигляді, тому що і ЄС, і ОБСЄ, і ООН мають власну безпекову політику, а Україна є активним партнером та контрибутором безпеки у світі. Зрештою, коли пірати захоплюють наших моряків або коли українські цивільні чи військові у миротворчих місіях зазнають певної загрози від ворогуючих сторін або терористичних структур, чи можемо ми бути відсторонені від захисту наших громадян та національних інтересів? Чи не потрібно нам задіювати всі можливі механізми, в тому числі й можливості НАТО, для захисту власних пріоритетів? А як тоді бути з позаблоковістю? Питань більше, ніж відповідей. Проте зрозуміло одне, що слабкими чи неорганізованими нам бути не можна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нагальні проблемні питання оборонного будівництва, формування національної безпеки в умовах співробітництва з іншими країнами висвітлюються в таких роботах українських дослідників як В. Горбулін, В. Зубарев, С. Ленков, В. Бадрак, В. Бегма, В. Вагапов, О. Кутовий, Г. Перепелиця, В. Гречанинов та ін.

На мій погляд, незважаючи на наявність ґрунтовних наукових праць вітчизняних фахівців у сфері оборонного будівництва, національної безпеки, євроатлантичної інтеграції України та співробітництва з безпековими міжнародними інституціями, та зважаючи на постійну зміну світової геополітичної кон'юнктури, слід досліджувати шляхи посилення міжнародної позиції України в безпекових питаннях, формувати підходи та пропозиції щодо зростання іміджу і впливу нашої держави в загальноєвропейському та глобальному безпековому просторі.

Постає питання, у якій спосіб краще посилити безпеку української держави? Скільки ресурсів та фінансів необхідно для досягнення рівня й можливості самостійно і повноцінно захищати нашу країну, коли вона залишиться один на один із вірогідним противником? Треба усвідомлювати, що позаблоковість – це своєрідна відторгненість та ізоляція, у тому числі й від допомоги, але не від загроз. Навіть навпаки, позаблоковість, як певне безпекове сирітство, більше провокує зазіхання на нашу економіку та державу. [3] Українська історія підказує, що завжди може знайтися хтось охочий до землі нашого народу. Хоч усі держави-сусіди декларують свою миролюбність та волю до співробітництва, проте час від часу то лунають претензії стосовно кордонів, то хтось намагається втрутитися у наші внутрішні справи.

Основні результати дослідження. Країни, учасники ОБСЄ намагаються протистояти багатоаспектним загрозам, що дедалі частіше мають локальний і субрегіональний характер. За умов ослаблення нормотворчої діяльності, практична допомога, що надається державам

євроатлантичного регіону, залишається центральним напрямом зусиль зі зміцнення безпеки і стабільності в зоні ОБСЄ [2]. Сьогодні не можна бути впевненим, що народ України в змозі дозволити собі значні капіталовкладення в оборонну сферу. Йдеться про десятки мільярдів гривень. За словами генерал-полковника Володимира Замани, з урахуванням території України, чисельності населення, протяжності державного кордону, на потреби оборони ми повинні витратити 1,57 відсотка валового внутрішнього продукту. А це ні багато, ні мало, а майже 30 млрд. грн щороку. Якщо, образно кажучи, затягти паски, то цю суму можна зменшити до 22-23 млрд. Але це той мінімум, нижче якого опускатися не можна.

Коли ми говоримо про такі суми, слід зважати і на позаблоковий статус нашої держави: Україна нині, коли постане питання про збереження державного суверенітету і територіальної цілісності, може розраховувати лише на власні сили. Тому керівництво оборонного відомства наполягає на збільшенні оборонного бюджету хоча б до 1,32 – 1,35 відсотків ВВП. [4]

Через недофінансування Міністерством оборони ще не виконаний „Перспективний план переходу ЗС України на комплектування військовослужбовцями за контрактом на 2008 – 2011 роки”. Переважна більшість військової техніки та озброєння українського війська – це спадщина Радянської Армії, ресурс якої буде вичерпаний у найближчі роки. На масштабну закупівлю нових танків або літаків навіть власного виробництва (Т-80, Ан – 70) коштів немає.

Будь-кому зрозуміло, що коли грошей не вистачає на самостійне забезпечення оборони, то альтернативи колективній безпеці немає. Тут заперечень у розумної людини не буде.

Наразі Україна може обирати з двох колективних систем безпеки, які фактично функціонують поруч із нею: це євроатлантична, у вигляді Організації Північноатлантичного договору (НАТО), та євразійська, основою якої є Організація Договору з колективної безпеки (ОДКБ) [2]. З першою Україна межує на заході країни, з другою – на півночі та сході.

ОДКБ створено лише десять років тому, і нічого особливого – поганого або доброго – у її діяльності не пригадується. Менталітет народів та керівників країн ОДКБ – колишніх республік СРСР – нам більш-менш зрозумілий, ми самі звідти. Євразійський варіант безпеки може розглядатися як достатньо прийнятний, але в такому випадку доведеться перекреслити наміри України щодо членства в ЄС, які, до речі, і сьогодні виглядають не дуже реальними. Але ж чому саме до НАТО, а не до ОДКБ, яке теж поруч? Тут все ясно, коли зважати на євроінтеграційні прагнення України, на те, що більшість громадян нашої держави підтримує вступ до ЄС. І всі чудово розуміють, що приєднатися до Євросоюзу, обминаючи НАТО,

сьогодні практично неможливо. Членство України в Альянсі для Європи виглядає як її (України) гарантована участь у забезпеченні безпеки та оборони Європейського континенту. Членство України в НАТО – необхідна, хоч і недостатня умова вступу нашої країни в ЄС, щоб там офіційно не заявляли про необов'язковість цього зв'язку європейські державні діячі та політики. Ми ж не Швеція або Фінляндія, не той маємо рівень розвитку і надійності. Тому, коли хочемо бути в Євросоюзі, треба вступати до НАТО [4]. А чи дійсно у сфері національної безпеки найактуальнішим нині є питання вступу до НАТО? Прагматична людина все ж таки може дійти висновку, що ймовірність збройного нападу з Півночі, яким лякають деякі політики, що воліють уже завтра бачити Україну в НАТО, настільки мала, що цю загрозу варто розглядати радше як теоретичну, як таку, що навряд чи в найближчі роки виросте до скільки-небудь помітних значень. Отже, тут сьогодні не існує небезпеки для життя людей.

Однак через чинники внутрішнього походження населення України невпинно скорочується, і прогнози демографів залишають нас у кількості лише 30 млн. на 2050-й рік. Серед таких чинників отруєння сфальсифікованим алкоголем, епідемія туберкульозу, навала СНІДу, свавілля на автошляхах, виробничий травматизм, виїзд на заробітки за межі країни і неповернення у більшості випадків, відправлення молодих жінок за кордон для роботи у секс-індустрії та повернення їх хворими і нездатним до репродукції, суттєве зниження віку хронічних захворювань тощо. Фактично це війна, що за період незалежності забрала життя вже понад 6 млн. громадян України.

Україна у будь-якому випадку є та залишатиметься об'єктом впливу глобальних – а надто, європейських – тенденцій і сферою інтересів Заходу. Але, проголосивши про намір стати членами НАТО (та ЄС), вона змінює режим такого впливу й отримує найбільш реалістичну перспективу підвищення власної активної ролі. Водночас, подібний вплив, так само, як і політика євроатлантичної інтеграції, не має в Україні достатньо сприятливого середовища та перетворюється на один із чинників внутрішніх суперечностей.

На шляху євроатлантичної інтеграції наша держава повинна вирішити дві проблеми у стосунках з Росією. Перша – усунути всі штучні перешкоди для реалізації своїх інтересів на міжнародній арені, унеможливити будь-які претензії на особливі права з боку РФ. Друга – встановити з Росією тісне партнерство, яке б ґрунтувалося на принципах міжнародного права, європейських традицій і стало органічною складовою системи міжнародних відносин. Такі питання, як кордони, воєнна співпраця, російська воєнна присутність в Україні, мають вирішуватися з урахуванням вимог євроатлантичної інтеграції. Тим часом, членство у НАТО передбачає виділення на нужди оборони принаймні двох відсотків внутрішнього валового продукту щорічно і значне збільшення інвестиційної складової витрат (тобто оборонного замовлення). Якщо Україна виконуватиме ці умови членства, її оборонні підприємства дістануть можливість працювати на внутрішньому ринку і поводитимуться більш розбірливо у пошуках контрактів.

Таким чином, прогрес європейської та євроатлантичної інтеграції України в оборонно-промисловій сфері насамперед визначатиметься двома основними факторами – зміною військово-політичного статусу України і темпами збільшення державного оборонного замовлення.

У найближчі кілька років пріоритетним на цьому шляху буде усунення політичних перешкод для залучення українських підприємств до європейських та євроатлантичних проектів завдяки наближенню України до НАТО і ЄС. Навіть без збільшення оборонного держзамовлення це дасть змогу реалізувати принаймні найпростіші інтеграційні схеми. До такої категорії можна віднести субпідряди для українських підприємств, підряди на ремонт і модернізацію озброєнь та військової техніки, передовсім країн Центральної і Східної Європи, послуги космічних запусків та авіаперевезень (літаками, що знаходяться у власності оборонних підприємств). За багатьма із зазначених напрямів Україною вже досягнуто значного прогресу, зокрема в рамках проекту „Морський старт” стосовно залучення компанії „Авіалінії Антонова” до стратегічних перевезень в інтересах НАТО. Компанія

„Морський старт”, наприклад, за економічними показниками випереджає інші компанії такого роду, у тому числі європейсько- та американо-російські. Великі перспективи має приєднання України до реалізації європейського проекту супутникової системи глобального позиціонування „Галілео” [6].

Від таких форм інтеграції виграють, перш за все, великі диверсифіковані оборонні підприємства, які володіють досвідом упровадження спільних проектів з країнами ЄС та НАТО, - АТНК ім. Антонова, ДКБ «Південне», ВО «Південмаш», ГАХК «Топаз». Ефект інтеграції може бути значно збільшено, якщо вдасться реструктурувати космічну та радіоелектронну галузі України і вийти на ринок створення супутників. Основний доход на світовому ринку космічних послуг отримують саме виробники та власники інтегрованих супутникових систем, тоді як на послуги космічних запусків припадає лише невелика частка. В Україні ж радіоелектроніка виготовляється окремо від „порожніх” супутникових платформ, виробництво яких інтегроване з ракетним.

Спільні проекти в аерокосмічній та радіоелектронній сферах можуть оцінюватись у сотні мільйонів доларів. Однак частка саме військової продукції буде невеликою і навряд чи в змозі компенсувати вірогідне звуження інших ринків, насамперед російського, внаслідок змін військово-політичного статусу України. Тож доцільніше використовувати власні додаткові надходження оборонних підприємств від цивільних замовлень для інвестування перспективних військових проектів, що характерно для практики США і Європи.

Істотне збільшення державного оборонного замовлення в Україні дасть додаткові можливості, сенс яких полягає у створенні умов для примусового інвестування оборонної промисловості зовнішніми постачальниками через офсетні (компенсаційні) зобов'язання. Відповідно до європейських норм, зовнішнє замовлення готової військової продукції має супроводжуватися компенсаційними заходами з боку постачальника на суму замовлення. Зазвичай принаймні половина офсетного пакету спрямовується до оборонної промисловості, зокрема у формі субпідрядів, ліцензійного виробництва, передачі технологій, інвестицій та утворення спільних підприємств. Зворотні субпідряди можуть становити до 30 % обсягу робіт у рамках замовлення, про яке йдеться. На глибшому рівні інтеграції постачальник організує ліцензійне виробництво у країні-замовниці, де за таких умов обсяг власного виробництва іноді сягає 70 %. За подібною схемою в Україні можуть виготовлятися дефіцитні види озброєнь і військової техніки (наприклад, бойові літаки та вертольоти) як для власних потреб, так і на експорт (за погодженням з власником ліцензії) [7].

Впровадження в Україні передових європейських та американських технологій дозволило б організувати модернізацію існуючих зразків озброєнь і військової техніки за сучасними стандартами. Тим самим вдалося б забезпечити контрактами ремонтні та спеціалізовані компанії, а також базові підприємства (КБ імені О.Морозова, завод ім. Малишева та ін.). Можливим варіантом є придбання українських підприємств американськими та європейськими компаніями, тобто портфельні інвестиції. Теоретично, подібні процеси можуть відбуватися і без розвитку внутрішнього ринку. Однак на практиці інтерес становлять тільки ті компанії, які володіють певною часткою на внутрішньому чи зовнішньому ринку або є постійними субпідрядниками компаній-покупців. Портфельні інвестиції вірогідні для підприємств, які мають відносно стабільні ринки збуту і вже пройшли процес корпоратизації. До цього кола належать, насамперед, акціонерні та холдингові компанії «Мотор-Січ», «Топаз», «Артем», «Точмаш». Перспективним напрямом може бути корпоратизація і залучення інвестицій до спеціалізованих державних та казенних підприємств з постійним портфелем замовлень, таких як заводи «Імпульс», «Іскра», Донецький завод хімічних виробів.

Збільшення державного замовлення створить умови для зміцнення існуючих і створення нових коопераційних зв'язків, у тому числі з європейськими та американськими компаніями, для українських головних підрядників. Передусім це стосується суднобудівних підприємств ВАТ «Залів», ВАТ «Ленінська кузня», ВАТ ФСК «Море», які виробляють базові для українських Військово-морських сил кораблі проектів 1135, 1124 та катери.

Із розвитком внутрішнього ринку оборонної продукції стане можливим залучення України до складніших форм інтеграції, типових для країн Західної Європи та США, що передбачають консолідацію і виробництва оборонних замовлень. Такий процес зазвичай відбувається в кілька етапів: спільне виробництво, організація консорціумів, утворення спільних підприємств, створення спільних інтегрованих виробництв, злиття компаній. Яскравий приклад еволюції такого роду – компанія AIRBUS. Спочатку було скоординоване багатонаціональне виробництво літаків, потім воно перетворилося на консорціум, а згодом відбулась інтеграція виробництва у рамках єдиної компанії.

Є приклади інших країн, зокрема Швеції, які цілком комфортно почувають себе у європейському і світовому співтоваристві, не будучи членами будь-якого військово-політичного блоку, в даному випадку НАТО.

Швеція, залишаючись нейтральною, виробляє високоякісне озброєння і військову техніку, які експортуються в інші країни. Наприклад, винищувачі «Гріпен», створені колись для власних збройних сил, пізніше були закуплені іншими державами. У свій час був відомий шведський безбаштовий танк STRV-103, а зараз у світі популярністю користуються військові автомобілі «Вольво» і «Сканія», всюдиходи, легка бронетехніка, артилерійські системи шведського походження тощо. Цей приклад дуже актуальний для нас, бо він наочно доводить, що коли є продукція найвищої якості та підтримка з боку вищого військово-політичного керівництва, то успішно продавати зброю країнам НАТО може і держава, яка не є членом Альянсу.

Отже, у збройних силах Швеції, як і в арміях багатьох інших країн, є приклади, які заслуговують на увагу і можуть бути корисними для української армії. Особливо, якщо врахувати, що ми обрали європейський шлях розвитку і висловили готовність взяти на озброєння все найкраще, що стало загальноприйнятим і довело свою корисність на Заході [8].

Росія залишається „головним безпековим викликом” для Фінляндії, що зумовлено безпосереднім сусідством та історичною пам'яттю народу. Страх перед «непередбачуваним сусідом» був одним із факторів, що спонукав країну до вступу в Євросоюз. Спостерігається також певна залежність між подіями в Росії і навколо неї та періодичною активізацією питання можливого вступу Фінляндії до НАТО [9]. Сучасна концепція безпеки Фінляндської Республіки ґрунтується на військовому неприєднанні, автономній обороні, членстві в ЄС та участі в міжнародних заходах із регулювання криз.

Не менш цікавим є ставлення Швейцарії до процесів європейської інтеграції – надзвичайно обережне та виважене з міркувань збереження незалежності, нейтралітету й захисту національних інтересів. Фактично ця країна залишилася єдиною державою Західної Європи, що не є членом ні ЄС, ні НАТО. Вважається, що членство в Європейському Союзі може нести загрозу незалежності Швейцарії як одного зі світових банківських і бізнесових центрів. Та попри відсутність формального статусу членства Швейцарської Конфедерації, її рівень інтеграції з ЄС дуже високий. У 1992 році уряд цієї країни навіть подав заявку на вступ до Європейського Союзу, яку згодом призупинив (за результатами референдуму), але не відкликав. Одним із головних завдань президента країни є необхідність дбати про посилення національної безпеки держави. Оперативний простір дає можливість українським державним діячам та політикам виявити себе будівничими безпекового фундаменту держави і залишити в нашій історії впливовий та реформаторський слід.

Висновки. На мій особистий погляд, головною перешкодою на шляху євроатлантичної інтеграції України сьогодні є відсутність у суспільстві консенсусу стосовно вступу до Альянсу, що спричинено, серед іншого, недостатньою поінформованістю населення стосовно проблем, які існують у оборонній сфері нашої держави, та членства в НАТО як засобу їх розв'язання.

Але існують деякі проблеми, пов'язані з тим, що люди, які прийшли до влади з економіки та бізнесу, чудово розбираються в тому, скільки коштує тонна металу чи тисяча кубометрів газу, але вони не знають скільки коштує безпека і не можуть її виміряти й оцінити. А отже, для цих людей безпека держави нічого не коштує, на відміну від власної безпеки. Нинішні представники української влади недооцінюють питання безпеки. На відміну від росіян, які впадають в іншу крайність. Саме на цьому фоні виникли Харківські угоди. Проте безпекові питання були й будуть базовими. Саме безпековий фундамент дав можливість розвиватися економічним процесам в Європі. Тому для нашої держави національна безпека є стратегічним питанням. Її не можна прив'язувати до газу чи якихось матеріальних речей. Україні потрібно знати свої реальні можливості й зміцнювати власну безпеку.

Політичній та військовій еліті варто пам'ятати стару перевірену формулу, що батьківщина завжди в небезпеці. А безпеку країни слід посилювати до такого рівня, який багаторазово перевищує необхідний запас міцності.

Україні важливо продовжувати тісне співробітництво з Альянсом. Цю тему ми взагалі не повинні полишати, адже сьогодні співпраця з НАТО посилює національну безпеку нашої країни. Однак це співробітництво, на жаль, звузилося лише до проведення спільних маневрів, участі у миротворчих місіях і т. ін.. Але НАТО – це не тільки вищезгадані питання, а й реформи в суспільстві, економіці, енергетиці. Це питання реформування судової системи та багато інших безпекових питань, які безпосередньо не пов'язані з танками, ракетами, зброєю. А тому дуже важливо, щоб відносини Україна – НАТО були багатосторонніми. Зокрема, щоб співпрацювали міністерства та відомства, науковці, неурядові організації і суспільство.

Підготовка до набуття членства в Альянсі потребує досягнення відповідних показників у всіх сферах суспільного життя, при цьому оборонний сектор є тільки складовою такого процесу.

Література:

1. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.show/2411-17>.
2. Щорічник СІПРІ 2010. Озброєння, розброєння та міжнародна безпека. С. 430, 361 – 362. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkb.gov.ru/>
3. Джердж С.Ф. Позаблоковість як певне безпекове сирітство/ С.Ф. Джердж // День. – 2012. – № 30. – 21 лют. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/223986>.
4. Замана В.М. Краще мати дорогу і боєздатну армію, ніж дешево, але не боєздатну. //Демократична Україна. – 2013. – № 2. – 11 січня. – С.19.
5. Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору: Указ Президента України № 1039/2010 від 18 листопада 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/show/1039/2010>.
6. Про питання партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору: Указ Президента України № 266/2011 від 3 березня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/show/266/2011>.
7. Дергачов О. Нова стратегія України щодо НАТО //Економічний часопис– XXI. – № 7-8. – 2005, – С. 26.
8. Олександров С. „Вікінги” обрали контракт // Військо України. № 10 (146) 2012. стор. 25.
9. Мельник О., Клименко В. Нейтралітет по-європейські: історія і сучасність // Військо України. – № 11-12 (147). – 2012. – С. 39.

Без рецензії.

Месяць А.О.

ЛИЧНЫЙ ВЗГЛЯД НА ОБОРОННУЮ ПОЛИТИКУ - КАК ИНТЕГРАЦИОННУЮ СИСТЕМУ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ

Геополитическое размещение делает Украину привлекательной для разновекторных внешних политических сил. При таких условиях наше государство должно беспокоиться о собственной военной безопасности.

В статье рассмотрены направления оборонной политики и возможные пути улучшения системы национальной безопасности страны в условиях военно-политических изменений в мировом пространстве.

Ключевые слова: оборонная политика, национальная безопасность, отношения, сотрудничество, НАТО, евроатлантическая интеграция.

Misyats A.

PERSONAL VIEWS ON DEFENSE POLICY - AS AN INTEGRATION NATIONAL SECURITY SYSTEM

Geopolitical position makes Ukraine attractive for multidirectional foreign political forces. Under such conditions our state should care about its own defence security. The article describes the directions of the defence policy and possible ways of the national security system improvement under conditions of politico-military changes all over the world.

Keywords: defence policy, national security, relations, cooperation, NATO, Euro-Atlantic integration.